

خلاصه کتاب مبانی برنامه‌ریزی آموزشی

نویسنده: یحیی فیوضات / ناشر: ویرایش / سال ۱۴۰۴

فصل اول: اهمیت برنامه‌ریزی آموزشی و پرورش

■ مبانی برنامه‌ریزی آموزشی

✓ برنامه‌ریزی یعنی «نقشه کشیدن»، «نقشه کشیدن برای نیل به مقصد» و «طرح تدابیری برای استفاده از منابع موجود یا ممکن الوجود».

✓ برنامه‌ریزی راهی است برای هدایت حساب‌شده فعالیت انسان به سوی منظور مشخص.

✓ برنامه‌ریزی فراگردی است دورنگر برای جهت دادن منطقی به فعالیت‌های جمعی.

✓ برنامه‌ریزی در جهان امروز برای هدایت نیروهای ملی در جهت نیل به هدف خوانده می‌شود.

✓ چهار مفهوم اصلی مستتر در برنامه‌ریزی عبارتند از: جریان و مداومت، ارشاد و هدایت، دورنگری و هدف‌گیری، تفکر و عقلانیت.

■ مفهوم جریان و مداومت در برنامه‌ریزی

✓ برنامه‌ریزی به نوشتن برنامه ختم نمی‌شود، بلکه فراگردی است که باید مداومت داشته باشد.

✓ برنامه‌ریزی با بازتاب نتایج، اطلاعات جدید، تغییرات تکنولوژی و دگرگونی منابع باید دایم ارزیابی و تکمیل گردد.

✓ نقطه کور: برنامه‌ریزی یک رویداد مقطعی (نوشتن برنامه) نیست، بلکه جریانی مستمر و دائمی است.

■ مفهوم ارشاد و هدایت در برنامه‌ریزی

✓ برنامه‌ریزی متضمن ارشاد، هدایت و مداخله در فعالیت‌های جمعی است.

✓ انواع اعمال نفوذ در برنامه‌ریزی شامل: متمرکز-الزامی، ارشادی-ترغیبی، حل مشکل و موردی است.

■ مفهوم دورنگری و هدف‌گیری در برنامه‌ریزی

✓ برنامه‌ریزی فعالیتی است جهت‌دار و دورنگر.

✓ جهت‌گیری بسته به چگونگی انتخاب هدف، ممکن است آینده‌نگر، آینده‌ساز، یا آینده‌گزین باشد.

■ مفهوم تفکر و عقلانیت در برنامه‌ریزی

✓ برنامه‌ریزی فعالیتی است حساب‌شده و منطقی که متکی به اطلاعات دقیق و صحیح است.

✓ این فرایند شامل تشخیص نیازها، تنگناها، موانع و محاسبه منابع موجود و محتمل است.

✓ مقایسه محدودیت‌ها و منابع و تعیین اولویت‌ها از ارکان تفکر در برنامه‌ریزی است.

■ تعریف برنامه‌ریزی

✓ برنامه‌ریزی فراگردی است مداوم، حساب‌شده و منطقی، جهت‌دار و دورنگر، به منظور ارشاد و هدایت فعالیت‌های جمعی برای رسیدن به هدف مطلوب.

■ دوراندیشی برنامه‌ریزی آموزشی

- ✓ اگر هدف فقط پیش‌بینی آینده باشد، فعالیت «آینده‌نگر» است.
- ✓ اگر هدف ساختن و شکل دادن به آینده باشد، فعالیت «آینده‌ساز» است.
- ✓ اگر هدف انتخاب کردن بین اشکال مختلف آینده باشد، فعالیت «آینده‌گزین» است.

■ دیدگاه برنامه‌ریزان اجتماعی درباره آینده

- ✓ عوامل سازنده اجتماع بسیار متعدد و پیچیده و به هم مرتبط هستند.
- ✓ بسیاری از عوامل طبیعی (موقعیت جغرافیایی، آب و هوا) و ذخایر طبیعی انسان را محدود می‌سازند.
- ✓ عوامل ساخته دست بشر (اختراعات، تکنولوژی، تحولات سیاسی) چنان پیچیده‌اند که کنترل آن‌ها دشوار است.
- ✓ برخی معتقدند آینده را نمی‌توان ساخت، اما می‌توان خطوط اصلی آن را تشخیص داد.
- ✓ پیش‌بینی کردن آینده و آماده شدن برای آن، کار برنامه‌ریزان آینده‌نگر است.

■ برنامه‌ریزی آینده‌ساز

- ✓ مهندسان اجتماعی معتقدند آینده را به خصوص از دیدگاه آموزش و پرورش می‌توان ساخت.
- ✓ کودکان امروز، زنان و مردان آینده هستند و اجتماع آینده را خواهند ساخت.
- ✓ اجتماع را انسان‌ها می‌سازند و انسان‌ها را آموزش و پرورش.
- ✓ این افراد می‌گویند برنامه‌ریزان اجتماعی باید فارغ از جریان‌ات گذشته، تصویری از آینده دلخواه رسم کنند.
- ✓ برنامه‌ریزان باید ببینند برای آن اجتماع آینده، به چه نوع انسان‌ها، نهادها و سازمان‌هایی نیاز خواهد بود.

■ برنامه‌ریزی آینده‌گزین

- ✓ این راه بینابین آینده‌نگرها و آینده‌سازها است.
- ✓ انسان در بند تقدیر اسیر نیست و می‌تواند در شکل دادن به آینده مؤثر باشد، ولی در عین حال باید واقع‌بین بود.
- ✓ عواملی که در ساختن اجتماع آینده مؤثرند بسیارند؛ برخی ثابت و برخی در حال تحول هستند.
- ✓ گونه‌های تغییر شامل: منابع غذایی، ذخایر سوخت، کنترل جمعیت، توزیع ثروت و روابط انسان‌ها.
- ✓ شکل آینده بستگی به ترکیب عوامل و اراده انسان دارد.
- ✓ آینده از پیش ساخته نشده است و یکی نیست، بلکه می‌تواند بسته به تحولات، صورت‌های مختلف جلوه‌گر شود.

✓ آینده‌گزین‌ها معتقدند انسان می‌تواند آینده‌های مختلف را بسنجد و راهی پیش گیرد که احتمال رسیدن به آینده مطلوب بیشتر شود.

✓ تاریخ در حال نوشته شدن و آینده در حال ساخته شدن است.

✓ نباید تماشاچی صحنه زندگی بود، بلکه باید با درایت و اراده قوی در قالب‌ریزی آینده شرکت جست.

✓ هدف برنامه‌ریزی این است که بر سرنوشت آینده اعمال نفوذ شود و آن را به سوی مقصد دلخواه سوق دهد.

■ آموزش و پرورش چیست؟

✓ فیلسوفان، مکتب‌ها و نظام‌های مختلف پاسخ‌های گوناگونی به چیستی آموزش و پرورش می‌دهند.

✓ برخی تکیه بر نیازهای پرورشی فرد می‌کنند و برخی دیگر اهداف اجتماعی را مقدم می‌شمارند.

✓ برخی به جنبه آموزشی می‌پردازند و برخی دیگر ابعاد پرورشی را تأکید می‌کنند.

✓ آموزش و پرورش فعالیتی است مداوم، جامع و برای همه، برای رشد و تکامل انسان، غنای فرهنگ و تعالی جامعه.

✓ مفهوم «مداوم»: انسان از بدو تولد تا واپسین دم زندگی می‌آموزد (ز گهواره تا گور دانش بجوی).

✓ مفهوم «جامع»: در بر گرفتن تمام ملازمات رسیدن به کمال فردی و جمعی (رفاه مادی، ارزش‌ها، بینش‌ها، خلاقیت).

✓ مفهوم «برای همه»: آموزش و پرورش حق مسلم برای تمام افراد است و نمی‌تواند در انحصار قرار گیرد.

✓ **نقطه کور:** آموزش و پرورش محدود به مدرسه، زمان مشخص یا طبقه خاصی نیست.

■ ابعاد چهارگانه نیازهای آموزش و پرورش

✓ نیازهای فردی: پرورش توانایی‌ها، بینش‌ها، خلاقیت، خودآگاهی و خویشتن‌یابی.

✓ نیازهای اجتماعی: پرورش دگرآگاهی، تعاون و اشتراک مساعی برای ساختن محیط اجتماعی زیست.

✓ نیازهای اقتصادی: پرورش کارایی و بهره‌وری نیروی انسانی در تأمین رفاه و آسایش زندگی.

✓ نیازهای فرهنگی: پیش راندن و گسترش مرزهای دانش، معرفت، فن و هنر.

■ آموزش و پرورش و توسعه اقتصادی

✓ مطالعات بین‌المللی نشان داده است که بین رشد اقتصادی و توسعه آموزش و پرورش رابطه مستقیمی وجود دارد.

✓ سطح آموزش و پرورش در کشورهای غنی و پیشرفته بالاست و در کشورهای فقیر پایین است.

✓ سوال اساسی: آیا بالا بودن سطح آموزش موجب رشد اقتصادی می‌شود یا رشد اقتصادی موجب توسعه آموزش می‌شود؟ (رابطه علت و معلولی یا همبستگی).

✓ مطالعات سوینلسون، ادینگ و الوین در ۲۲ کشور همبستگی و رابطه مستقیمی بین رشد اقتصادی و فقر آموزشی نشان دادند.

■ مطالعات تطبیقی هاریسون و مایرز

✓ مقایسه وضعیت ۷۵ کشور جهان در کتاب «آموزش و پرورش، نیروی انسانی و توسعه اقتصادی».

